
Основні поняття, терміни та категорії, що підлягають засвоєнню: правова свідомість поліцейського, правова культура поліцейського, професійна деформація правосвідомості поліцейського, честь, гідність та неупередженість поліцейського, правовий інфантилізм, правовий дилетантизм, правовий ідеалізм, правовий догматизм, правова демагогія, переродження правосвідомості, правовий нігілізм

4.1. Правова свідомість поліцейського

Одним з факторів проведення в 2014 році реформи правоохоронної системи був неналежний рівень її діяльності, невідповідність досягнутому рівню розвитку суспільства та проголошеним цінностям, зокрема, верховенству права, правам людини та ін. У свою чергу такий стан правоохоронної системи багато в чому був викликаний низьким рівнем правової свідомості та правової культури співробітників цих органів.

«Початок реформи системи МВС припав на 2014 рік, першою зазнав змін підрозділ патрульної поліції – це та частина системи, роботу якої пересічні українці бачать щодня і можуть оцінити ефективність цієї роботи. Один з результатів реформи – створення патрульної служби, якій на сьогодні довіряє більше від половини українців та яка перебрала на себе функції охорони громадського порядку та дорожньої поліції.

Самі патрульні, серед яких чимало учасників Революції гідності та (або) ветеранів АТО, вважають вкрай важливим реформування не лише Національної поліції, а всієї системи МВС, оскільки це є цілісний комплекс. «Кіборг», нині офіцер патрульної поліції Борисполя Віталій Горкун особистим прикладом вирішив підтримати реформу

правоохоронної системи, щоб зсередини долати корупцію, притаманну старій системі внутрішніх органів»¹ – наголошується у засобах масової інформації.

Відтак, правова свідомість має важливе значення у діяльності працівників Національної поліції та потребує комплексного висвітлення. Високий рівень правової свідомості та правової культури є запорукою ефективного виконання покладених на поліцію завдань

Перед тим як безпосередньо перейти до висвітлення правової свідомості поліцейського варто згадати, що являє собою правова свідомість.

І. Яков'юк вважає, що **правосвідомість** являє собою *сукупність суб'єктивних елементів правового регулювання: ідей, теорій, емоцій, почуттів та правових установок, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямків розвитку правової системи з погляду забезпечення гідного існування людини, справедливості у міжлюдських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави і суспільства.*

Можна виокремити такі *суттєві ознаки* поняття «правосвідомість»:

- 1) є однією з форм суспільної свідомості;
- 2) відображає правову дійсність у формі юридичних знань, уявлень та поглядів щодо права та практики його реалізації, правових настанов та ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку людей у юридично значущих ситуаціях;
- 3) обумовлюється економічним та політичним ладом суспільства;
- 4) носіями правосвідомості є різні суб'єкти права;
- 5) об'єктом пізнання правосвідомості зазвичай є чинне право в усій багатоманітності його виявів;
- 6) правосвідомість є одним із найважливіших чинників розвитку праворозуміння;
- 7) правосвідомість можна розглядати як своєрідний механізм саморегуляції поведінки людей².

Водночас, слід відзначити особливості правової свідомості поліцейського. У преамбулі Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи № 690 (1979) «Про Декларацію про поліцію» зазначається таке:

¹ Костюк Б. «Реформа поліції – це заміна системи, де все вирішували гроші» – патрульний Горкун. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/28864853.html>.

² Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро, 2016.

«1) беручи до уваги, що для повного здійснення прав людини та основних свобод, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини та іншими національними та міжнародними документами, основною умовою є наявність мирного суспільства, що користується перевагами порядку та громадської безпеки;

2) беручи до уваги, що у зв'язку з цим у всіх державах-членах поліція відіграє життєво важливу роль, що вона змушена діяти в умовах, пов'язаних з ризиком для співробітників, і що виконання ними своїх обов'язків ще більше ускладнено, коли немає чітко визначених правил поведінки;

3) вважаючи, що на посаді поліцейського не можуть працювати особи, які, перебуваючи на службі в поліції, порушили права особи, або особи, які працювали в підрозділах поліції, розформованих у зв'язку з антигуманною практикою;

4) вважаючи, що повсюдне прийняття правил професійної етики поліції з урахуванням прав людини та основних свобод буде сприяти вдосконаленню європейської системи захисту прав та основних свобод людини;

5) вважаючи, що **співробітникам поліції необхідна активна моральна та фізична підтримка суспільства, якому вони служать;**

б) вважаючи, що співробітники поліції повинні користуватися тим самим статусом та правами, що й працівники державної цивільної служби»¹.

Положення цієї Декларації відображають зміст правосвідомості поліцейського. Тому у подальшому ми зосередимо увагу саме на приписах цього акту.

Поліцейський повинен діяти чесно, неупереджено та почуттям власної гідності. Зокрема, він має утримуватися від усіх проявів корупції та рішуче протидіяти їм.

Дисциплінарні стягнення, тортури та інші форми негуманного або принижуючого звернення або покарання забороняються за будь-яких обставин. Співробітник поліції не повинен коритися або виконувати будь-який наказ чи інструкцію, що наказують подібні заходи.

Поліцейський повинен виконувати вказівки, видані належним його вищим начальником, але він повинен утримуватися від виконання вказівок, якщо йому відомо чи має бути відомо про те, що вони є незаконними.

¹ Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію». URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803#Text.

Поліцейський повинен протидіяти фактам порушення закону. У разі коли правопорушення може безпосередньо спричинити непоправну і серйозну шкоду, він повинен негайно вжити всіх можливих заходів щодо запобігання такого правопорушення.

Жодні кримінальні та дисциплінарні заходи покарання не можуть бути застосовні щодо поліцейського, який відмовився виконувати незаконний наказ.

Поліцейський не повинен сприяти розшуку, арешту, охорони або конвоювання осіб, які, не будучи підозрюваними у вчиненні незаконних дій, проте розшукуються, затримуються або переслідуються у зв'язку з їх расовою, релігійною чи політичною приналежністю.

Поліцейський має нести особисту відповідальність за свої власні дії та за незаконні дії чи бездіяльність, скоєні за його вказівкою.

Законодавство має передбачати систему правових гарантій та заходів, спрямованих на захист від шкоди, яка може бути викликаний діями поліції.

Під час виконання своїх обов'язків поліцейський повинен діяти рішуче для досягнення мети, запропонованої або допущеною законом, але при цьому застосовувати силу лише в розумних межах.

Поліцейські повинні отримувати ясні та чіткі вказівки щодо порядку та обставин застосування зброї.

Поліцейський, який охороняє особу, яка потребує медичного догляду, повинен забезпечити такий догляд з боку медперсоналу та у разі необхідності вжити заходів щодо врятування життя та здоров'я цієї особи. Він повинен слідувати приписам лікарів та інших компетентних медичних працівників під час передачі затриманого під медичний нагляд.

Поліцейський повинен зберігати таємницю всіх секретних матеріалів, що потрапляють у поле його уваги, якщо виконання обов'язків чи правові норми не наказують іншого.

Поліцейський, який виконує положення цієї Декларації, має право на активну моральну та фізичну підтримку суспільства, якому він служить.

Будь-який громадянин, який відповідає певним вимогам, може вступити на роботу до поліції.

Поліцейський повинен пройти у повному обсязі загальну підготовку, професійну та службову підготовку, а також отримати відповідний інструктаж із соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, Європейської конвенції з прав людини

Професійні, психологічні та матеріальні умови, в яких поліцейський повинен виконувати свої обов'язки, у свою чергу повинні захищати його честь, гідність та неупередженість.

Поліцейський має право на підвищену заробітну плату з з урахуванням особливих факторів несення служби, таких як підвищений ризик та ненормований робочий графік.

Поліцейські повинні мати право створення професійних організацій, а також вступу до них та активної участі в них діяльності. Вони, крім того, можуть брати активну участь у діяльності інших організацій.

Професійна організація поліції має гарантувати своїм представникам:

- брати участь у обговоренні питань, що стосуються професійного статусу співробітників поліції;
- звертатися до керівництва підрозділів поліції щодо отримання консультацій.

Членство у професійній поліцейській організації та активна участь у її діяльності не повинна завдавати шкоди будь-якому співробітнику поліції.

У разі дисциплінарного чи кримінального переслідування, порушеного щодо співробітника поліції, він має право висловитись на свій захист та скористатися послугами адвоката. Рішення має бути прийняте у розумні терміни. Він також повинен мати можливість скористатися допомогою професійної організації, до якої належить.

Поліцейський, щодо якого були застосовані дисциплінарні заходи або призначене покарання, повинен мати право оскарження їх у незалежному та неупередженому суді.

Ураховуючи означене в Україні особлива увага приділяється підготовці майбутніх поліцейських. Відповідно до Типової освітньої (професійної) програми «правоохоронна діяльність (поліцейські)», що розроблена з метою підготовки висококваліфікованих фахівців правоохоронної діяльності в ЗВО МВС, які мають оволодіти знаннями, уміннями, навичками у сферах: забезпечення охорони прав і свобод людини, охорони державного кордону, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; публічної безпеки і порядку застосування спеціальної техніки, спеціальних, оперативних та оперативно-технічних засобів, здійснення опсративно-розшукової діяльності, протидія діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань, організованих злочинних груп та організацій, протидія нелегальній (незаконній) міграції.

Серед спеціальних компетентностей, що мають бути сформовані у майбутніх правоохоронців слід виокремити наступні:

Здатність охороняти права і свободи громадян, конституційний лад України, права і законні інтереси підприємств, установ і організацій, встановлений правопорядок, зміцнювати законність, запобігати правопорушенням.

Здатність орієнтуватися в кримінально-правових нормах законів, що визначають підстави та принципи кримінальної відповідальності.

Здатність систематизувати закономірності злочинності, визначати особу злочинця, причини та умови злочинності та її окремих видів, реалізовувати напрями і заходи її запобігання.

Здатність застосовувати норми права у процесі організації та здійснення господарської діяльності суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Здатність виявляти причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, у тому числі корупційних, вживати заходи для їх усунення.

Здатність регулювати суспільні відносини та визначати адміністративну відповідальність за різні.

Здатність регулювати суспільні відносини та визначати адміністративну відповідальність за різні правопорушення.

Здатність використовувати сукупність організаційних і технічних засобів для обробки та збереження інформації.

Здатність, у передбачених законом випадках, застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю.

Здатність здійснювати заходи з розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, визнаних судом безвісно відсутніми особами та інших осіб у випадках, передбачених законом.

Здатність вживати заходів запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу серед дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі.

Здатність здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами.

Таким чином, важливим завданням підготовки працівників поліції є розвиток у процесі освіти належного рівня правосвідомості. На посаді поліцейського не можуть працювати особи, які, перебуваючи на службі в поліції, порушили права особи, або особи, які працювали в підрозділах поліції, розформованих у зв'язку з антигуманною практикою. Прийняття

правил професійної етики поліції з урахуванням прав людини та основних свобод буде сприяти вдосконаленню європейської системи захисту прав та основних свобод людини.

4.2. Правова культура поліцейського

Відповідно до Закону України «Про культуру» «культура – сукупність матеріального і духовного надбання певної людської спільноти (етносу, нації), нагромадженого, закріпленого і збагаченого протягом тривалого періоду, що передається від покоління до покоління, включає всі види мистецтва, культурну спадщину, культурні цінності, науку, освіту та відображає рівень розвитку цієї спільноти»¹.

Щодо правової культури, то вдалою спробою поєднання різних підходів сприйняття правової культури є визначення цього поняття, запропоноване А. Семітком. На думку вченого, «**правова культура** – це обумовлений соціальним, духовним, політичним і економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості й у цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, усього населення), а також у ступені гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини»².

Як вдало відзначає Н. Федіна, «у сучасний період розвитку нашого суспільства правова культура правоохоронця є одним із видів групової професійної правової культури, яка формується в процесі реалізації права. Правова культура працівника поліції – це сукупність поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, необхідності соціальної цінності права й забезпечують якісне дотримання, виконання та застосування адміністративно-правових норм у процесі охорони громадського порядку, попередження правопорушень, юрисдикційної діяльності, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами та громадськими організаціями.

В умовах демократизації суспільства авторитет правоохоронних органів значною мірою залежить від тісного зв'язку з населенням,

¹ Про культуру : Закон України від 14.12.2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>.

² Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро, 2016.

реалізації принципу гласності в їх діяльності. Виходячи з цього, МВС змінює підходи до критеріїв оцінки роботи правоохоронних органів із кількісних (показники розкритих правопорушень) на якісні (оцінка діяльності поліції населенням, довіра з боку населення). Саме поліція для населення є уособленням авторитету держави, адже здебільшого через діяльність поліції в пересічних громадян складається уявлення про державу та державну владу, ставлення до держави, довіра чи недовіра до діяльності державних органів у цілому. Особливо негативно на правову свідомість людей впливають правопорушення, скоєні самими працівниками правоохоронних органів, – зловживання владою й використання службового становища в корисливих цілях; компрометуючі вчинки, наприклад, уживання алкоголю на роботі; порушення обліково-реєстраційної дисципліни, приховування від реєстрації інформації про правопорушення; необґрунтоване порушення кримінальної справи; належність до злочинних угруповань»¹.

Професійно-правова культура працівників Національної поліції передбачає глибоке знання системи права і законодавства, переконаність у необхідності їх додержання, вміння користуватися всією сукупністю правових засобів під час виконання службових обов'язків у межах компетенції, встановленої законом та іншими правовими актами. Правову культуру працівників органів внутрішніх справ убачають також у критичному творчому осмисленні правових норм, законів, правових явищ з погляду їх гуманістичного, демократичного і морального змісту².

Таким чином, правова культура працівника поліції – це сукупність поглядів, оцінок, переконань, установок, що полягають у визнанні важливості, необхідності соціальної цінності права й забезпечують якісне дотримання, виконання та застосування адміністративно-правових норм у процесі охорони громадського порядку, попередження правопорушень, юрисдикційної діяльності, надання соціальної допомоги населенню на основі принципів законності, гуманізму, гласності, поваги до особи, соціальної справедливості, взаємодії з трудовими колективами та громадськими організаціями

¹ Федіна Н. Професіоналізм як чинник регулювання ефективної діяльності поліції. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 145-149.

² Цуркан О. Професійна правосвідомість працівника поліції як важлива складова його правової культури. *Jurnalul juridic national: teorie si practica*. 2017. Decembrie. P. 59-63.

4.3.Професійна деформація правосвідомості поліцейського: причини, форми прояву та профілактика

Оскільки діяльність поліцейського пов'язана з охороною правопорядку, то професійну деформацію необхідно розглядати саме як деформацією правосвідомості.

Як відомо, деформація правосвідомості – це негативне соціально-правове явище, що являє собою порушення всіх чи кількох компонентів структури правосвідомості (ідей, установок, переконань тощо), їх відхилення від встановленої норми (В. Коробка)¹.

При цьому зазвичай виокремлюються такі різновиди деформації правосвідомості:

1) *правовий інфантилізм* – несформованість, недостатній рівень правових знань при особистій впевненості у власній високій професійній юридичній підготовці;

2) *правовий дилетантизм* – вільне поводження з законами або з оцінкою юридичної ситуації не через корисливі мотиви, а через недбале ставлення до юридичних цінностей;

3) *правовий ідеалізм (романтизм або фетишизм)* – гіпертрофоване уявлення про роль юридичних засобів при вирішенні соціально-економічних, політичних та інших завдань;

4) *правовий догматизм* – деформована правосвідомість особи, суспільства, групи, що характеризується формальним прийняттям (без доказів, на віру) положень закону, ототожнення закону з правом, сліпим виконанням догми права;

5) *правова демагогія* – легковажне або свідоме здійснення такого впливу окремої особи або громадських організацій на свідомість людей, наслідком якого стає формування однобічного або викривленого уявлення про правову дійсність;

6) *«переродження» правосвідомості* – один із найнебезпечніших проявів деформації правосвідомості, якому притаманний максимальний ступінь викривлення правових ідеалів, свідченням чого стає свідоме вчинення людиною навмисних, переважно тяжких кримінальних злочинів, мотивами яких найчастіше стають хуліганство, користь тощо.

7. *Правовий нігілізм* – найбільш поширений вид деформації правосвідомості, що являє собою заперечення соціальної цінності права, свідоме ігнорування вимог закону, різко критичне ставлення до вимог

¹ Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро, 2016.

дотримання права та поваги до нього¹.

Об'єктивні причини професійної деформації

- ✓ специфіка професійної діяльності, постійні фізичні і психічні перевантаження, перевтома, негативні наслідки конфліктних і екстремальних ситуацій тощо;
- ✓ постійний контакт з представниками різних соціальних груп, з особами, в тому числі і з відсутньою правовою активністю, правовим нігілізмом;
- ✓ негативний «виховний» вплив злочинного середовища;
- ✓ ізоляваність, обмеженість спілкування з культурним середовищем;
- ✓ недоліки в організації і управлінні діяльністю;
- ✓ негативний вплив керівництва і колег;
- ✓ низька правова свідомість колег, правовий нігілізм;
- ✓ відсутність систематичного і ефективного контролю з боку керівництва за діяльністю підлеглих, низький рівень виховної роботи;
- ✓ несприятливі побутові умови і негаразди в сімейних відносинах;
- ✓ недоліки в підборі, розстановці і вихованні кадрів;
- ✓ низький соціальний захист;
- ✓ невідповідність кваліфікації займаній посаді;
- ✓ конфіденційний характер діяльності (обмеженість громадського контролю).
- ✓ кризи соціальних, ідеологічних і моральних цінностей;
- ✓ значна корумпованість в державі;
- ✓ правове свавілля в суспільстві, прагматичні установки, «війна законів», різне тлумачення юридичних норм, їх невиконання;
- ✓ негативне висвітлення діяльності юристів у засобах масової інформації.

Одним з факторів професійної деформації є втома (**втома** – занепад сил, викликаний напруженою працею, перевантаженнями тощо).

¹ Теорія держави і права : підруч. / кол. авт. ; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, проф. Ю. А. Ведерніков. 3-є вид. перероб. і доп. Дніпро, 2016.

Показники	Втома			Перевтомленість
	компенсуєма	гостра	хронічна	
Причина виникнення (робоче навантаження)	короткочасне, помірної інтенсивності	короткочасне, інтенсивне	тривале, інтенсивне	тривале, надмірної інтенсивності
Симптоми: 1) професійні (ефективність і якість роботи)	без порушень	без суттєвих порушень	суттєві порушення	суттєві порушення, помилки
2) функціональні — суб'єктивні	почуття втомленості в кінці робочого дня	почуття втомленості після навантаження	постійна втома, загальна слабкість, порушення сну, зниження інтересу до роботи	постійна втома, загальна слабкість, порушення сну, безсоння, апатія, зниження інтересу до роботи
— об'єктивні	ослабленість відчуття	порушення функцій аналізаторів	Виражені і стійкі порушення функцій аналізаторів і органів чуття, погіршення психічних процесів і біохімічних показників	Виражені і стійкі порушення функцій аналізаторів і органів чуття, погіршення психічних процесів
Заходи щодо відновлення сил	короткочасний відпочинок		тривалий відпочинок	лікування і реабілітація

Депресія – одне з найпоширеніших захворювань в світі, що характеризується станом пригніченості, безвиході, відчаю.

Класична депресія – це душевний стан, що переживається як засмучуй, пригніченість, тривога, ангедонія (втрата здатності отримувати задоволення від звичних справ). До обов'язкових симптомів депресії також відносяться зовнішнє безвілля, сповільненість рухів і уповільнення темпу мислення (депресивна тріада).

Невротична депресія – результат тривалої психотравмуючої ситуації. Така депресія найчастіше зустрічається серед людей з певними особливостями особи, наприклад, прямолінійність, безкомпромісність у поєднанні з невпевненістю, нерішучість в певних ситуаціях.

Психогенна депресія розвивається в ситуації втрати життєво важливих для даної особи цінностей (втрата або смерть близького, сильний стрес на роботі і т.д.). Особи, страждаючі такою депресією, характеризуються підвищеною чутливістю і мінливістю настрою.

Циркулярна депресія – хворі описують світ як «неяскравий», нецікавий, оглядають його неначе через скло. Ранні пробудження, неможливість заснути, примушують таких хворих довго лежати в ліжку і роздумувати про нікчемність свого існування, безперспективність майбутнього. Подібні роздуми можуть закінчитися суїцидом (у уранішній годинник, поки ніхто не може перешкодити).

Суб'єктивні причини професійної деформації

✓ низький професійний рівень, небажання удосконалювати професійні якості (самозаспокоєність, зниження самокритичності, переоцінка свого професійного досвіду);

✓ розгубленість, психологічна невідповідність до роботи, відсутність навичок і умінь контролювати свою поведінку, бажання будь-яким способом зняти психічне навантаження (зловживання алкоголем);

✓ несприятливий морально-психологічний клімат у колективі, відсутність єдності інтересів особи і колективу;

✓ недостатня розвиненість морально-ділових якостей;

✓ невміння відокремлювати інтереси справи від професійних обов'язків, схильність до корпоративності, а часом і позиція власної винятковості;

✓ невміння раціонально організувати робочий час, знімати фізичний і психічний стреси.

Профілактика професійної деформації

У сфері організації професійної діяльності:

- підбір працівників з осіб, що бажають працювати і люблять роботу;
- постановка реальних завдань – прийняття всіх заходів для виконання їх у термін;
- створення здорового морально-психологічного клімату у колективі;
- заохочення в підлеглих творчого мислення, нестандартного підходу до кожної справи;
- психологічна підготовка до конфліктних і стресових ситуацій;
- належний соціальний захист працівників;
- психофізичний розвиток.

У сфері виховної роботи:

- формування у працівників науково світогляду, морально-правових переконань, ідейно-політичних і вольових якостей;
- виховання самокритики, сили волі та характеру;
- формування навичок вести цілеспрямовану роботу з людьми;
- виховання психологічного імунітету проти стороннього впливу, формування моральної стійкості;
- особистий приклад керівника;
- уміле поєднання в процесі виховного впливу на підлеглих примусових заходів і переконання;
- цілеспрямований і систематичний вплив на позаробочу діяльність працівників.

У сфері формування морально-психологічного клімату:

- систематичний збір і оцінка соціально-психологічної інформації про підлеглих (неформальне лідерство, психологічна атмосфера, чутки, плітки);
- удосконалення відносин між колегами;
- удосконалення системи інформування працівників про найближчі та перспективні цілі, завдання, що стоять перед колективом;
- ефективне використання громадської думки колективу;
- гласне і відкрите рішення питань матеріального і морального заохочення працівників;
- вивчення, закріплення і розвиток позитивних традицій в професійній діяльності;

➤ підбір, розстановка первинних колективів і груп з урахуванням індивідуальних особливостей і психологічної сумісності працівників

Індивідуальна профілактика професійної деформації

1. Психологічні заходи:

- наявність хобі;
- вміння відволікатися від робочих питань в родині;
- побудова нормальних психологічних відносин з колегами, клієнтами;
- нормальний ритм роботи.

2. Соціально-медичні заходи:

- правильний спосіб життя;
- регулярні зайняття спортом;
- своєчасне лікування хвороб.

3. Інтелектуальні заходи:

- постійне вдосконалення загальноосвітнього і професійного рівня;
- удосконалення інформаційної, Естетичної, політичної та ін. культури;
- обмін досвідом.

Таким чином, можна виокремити як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори професійної деформації правника. Одними з факторів професійної деформації є втома і депресія. Втома – занепад сил, викликаний напруженою працею, перевантаженнями тощо. Депресія – одне з найпоширеніших захворювань в світі, що характеризується станом пригніченості, безвиході, відчаю.

Отже, правосвідомість являє собою сукупність суб'єктивних елементів правового регулювання: ідей, теорій, емоцій, почуттів та правових установок, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формується ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямків розвитку правової системи з погляду забезпечення гідного існування людини, справедливості у міжлюдських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави і суспільства

Правова культура – це обумовлений соціальним, духовним, політичним і економічним ладом якісний стан правового життя суспільства, що виражається в досягнутому рівні розвитку правової діяльності, юридичних актів, правосвідомості й у цілому в рівні правового розвитку суб'єкта (людини, різних груп, усього населення), а

також у ступені гарантованості державою і громадянським суспільством свобод і прав людини.

Правова свідомість та правова культура поліцейських ґрунтується на цінностях людських прав і основоположних свобод. Саме ці цінності мають лежати і в освітній діяльності з підготовки працівників поліції.

Професійна деформація – це процес, що детермінується сукупністю мікросередовищ них, макросоціальних і суб'єктивних (внутрішніх) факторів, які поступово призводять до зміни якостей особистості (стереотипів сприйняття, ціннісної орієнтації, характеру, способів взаємодії й поведінки), що з'являються під впливом професійної ролі.